

GORAK OKUS SMIJEHA

Martina Petranović

PREMIJERE
RAZGOVOR
PORTRET
FESTIVALI
MEDUI

VOX
HISTRIONIS

MEĐUNARODNA
SCENA

AKTUALNOSTI

TEORIJA

FOAJE

MI U SVUJETU

NOVE KNJIGE

DRAMA

Arijana Čulina
Dvi-tri teške drame za umrit od smija
Zagreb
Mozaik knjiga
Biblioteka Mozaik
2002.

Da je suditi po ulogama u predstavama kao što su *Buzdo, b.b. CABARET* ili *Ptičice*, kazališnu i televizijsku glumicu, kolumnisticu i spisateljicu Arijanu Čulinu prepoznala bi u prvome redu splitska kazališna publika. No kao što znamo, svekolikoj je hrvatskoj javnosti ona ipak poznatija kao vrcakasta Goge Bjondina koja jednom tjedno istu tu javnost uveseljava s malih ekrana u Svilanovu *Glamour Caffeu*, a neki će je se zacijelo sjetiti i po ulozi Milijane u televizijskoj seriji *Đekna još nije umrla, a kad će ne znamo*. Da je Čulina usto i autorica velikoga knjižarskoga hita *Šta svaka žena treba znat o onin stvarima* (2001.) doista nije potrebno posebno naglašavati. Manje je, međutim, poznato da je osim spomenutoga bestselera Čulina objavila i dvije stihovane knjige za djecu *Životinjska posla* (1997.) i *Put-ovanja, lud-ovanja* (2001.). Prošle joj je pak godine tiskana i knjiga dramskih tekstova *Dvi-tri teške drame za umrit od smija* (2002.), teatrološki zanimljiva iz nekoliko razloga. Za početak i zato što se, kako ističe autorica pogovora dr.

Ana Lederer, radi o tri dramska teksta, a ne o izoliranome dramskom izletu. Nadalje, prvoj od tri drame, *Splitskoj kvatrogiji*, dodijeljena je ugledna nagrada za dramsko djelo "Marin Držić" za godinu 2001. Dok je *Kvatrogija* stavljena na repertoar splitskoga HNK-a za sezonu 2002./2003. i prema autoričinim izjavama trebao bi je režirati Paolo Magelli, komedija *Nemoj se roditi ka žensko* s velikim je uspjehom premijerno izvedena 25. studenoga 2002. u Domu hrvatske vojske u Splitu, a i na nastupima diljem Hrvatske također se redovito traži karta više. Recimo i to da su interpretatorice dviju glavnih uloga Arijana Čulina (Maca) i Snježana Sinovčić-Šiškov (Bise), a režiju potpisuje sama autorica. Na posljetku, već bi i sama činjenica da u rukama držim treće izdanje knjige *dramskih* tekstova Čulini trebala priskrbiti osobitu pozornost. U čemu je, dakle, tajna tolike popularnosti?

Pogled na naslovnicu knjige na brzinu nas priprema na ono što barem djelomice možemo očekivati između

korica – sunce, more i dvije žene/prijateljice u ljetnim haljinama čeznutljivo zagledane nekamo u daljinu... Mogle bi to biti Koke i Kike, junakinje prve scene *Splitske kvatrollogije*, ili čak Maca i Bise, dvije susjede u *Nemoj se roditi ka žensko*. Temeljna, naime, odrednica, većine likova, kako ženskih tako i muških, ovih dviju Čulininih komedija jest želja da pobjegnu od učmalosti i sivila jednoobrazne svakodnevice koja ih uvijek iznova zatiče izjutra, ali ih s druge strane karakterizira i nemogućnost da bilo što učine, promijene, odluče. Svi njihovi potezi ostaju isključivo na riječima, u čemu se možda krije najgorča istina, ali i najveća mana spomenutih tekstova. Ni jednom od brojnih likova koje prikazuje autorica nije dala snage da se pomakne s mjesta ili da barem pokuša ostvariti željeni cilj, zadržavajući se tek na površinskoj identifikaciji nezadovoljstva i na prepoznavanju potrebe za promjenom, no ne i njezinom realizacijom. Osim toga, kada su u pitanju ženski likovi, mora nam biti jasno da Čulinina razmatranja referiraju na samo jedan uzak i ograničen segment ženskoga života i na svega nekoliko tipova žena, obično ovisnih ili podređenih muškarcima i ne samo financijski nesamostalnih, nerijetko naivnih, da ne kažem priglupih, i/ili izgubljenih u bezizlaznome krugu sanjarenja. Dok je Koke, kako i priliči njezinome imenu, u prvoj sceni *Kvatrollogije* u potpunosti zaokupljena samom sobom i muškim svijetom te je njezin jedini cilj dobro se – znači bogato – udati, Kike je nešto kontemplativniji tip. Tu i tamo što god pročita i još je koliko-toliko zainteresirana za svijet koji je okružuje pa u nje osjećamo natruhe, primjerice, ekološke svijesti, osjetljivosti na socijalnu (ne)pravdu ili opiranja tehnološkome napretku. Stoga nas i ne iznenađuje što os komunikacije između dviju prijateljica uopće ne funkcionira. Za njih se, kao uostalom i za preostale likove, ne može kazati da razgovaraju, nego da govore jedna pored druge. Dijalog se, u pravom smislu riječi, među njima ne uspostavlja. Nema razmjene misli i stavova, pitanja i odgovora, izjave i komentara. Upravo stoga dobar dio teksta u cijeloj *Splitskoj kvatrollogiji*, a i u *Nemoj se roditi ka žensko*, otpada na monološki strukturirane ispovjedne tirade koje likovi zapravo upućuju preko rampe, u publiku kao svog istinskoga recipijenta. Komika pritom proizlazi iz samog postava likova, naivnoga načina razmišljanja, nesrazmjera želja i mogućnosti, lascivnih igara riječima, benignih psovki pa i učestalog ponavljanja poštapalica kakve smo navikli čuti još od Goge – od *je li tako do i tako bliže i tako dalje*. Razgovori Čulininih likova mogli bi se nastaviti ne-

dogled, jer u stvari ne vode nikuda. Nema prijelaza iz jedne situacije u drugu, samo se ocrta jedno nepromjenjivo stanje. Jedini veći znak nemira i kratkotrajnog iskoraka iz kolotečine u *Splitskoj kvatrollogiji* jest dolazak neimenovane Žene, inače potpuno zaokupljene svojim djetetom, koja prekida razgovor Cota i Čepa o smislu i besmislu bivanja te o prolaznosti i vječnosti uopće. Budući da ona unosi preveliku dozu stvarnosti u njihov život, oni će je vrlo brzo i vrlo grubo otjerati ne bi li mogli nastaviti razgovor o malo ležernijim temama, kao što su to vremenske prilike. U sličnom će se tonu odvijati i razgovor nerealiziranog i samozvanog umjetnika i pjesnika Glave te njegova lakomislena sugovornika Sipe, dobričine kojega Glava bez imalo samilosti iskorištava, bilo u novčanom pogledu, bilo kao vjernoga slušatelja pred kojim se može praviti pametnim, obrazovanim i nadarenim. Kroz odnos dvaju bračnih parova u drugoj slici *Kvatrollogije* do izražaja najjasnije dolazi tipični *macho* mentalitet. Muški dvojac zaokupljen je političkim temama i uvjeren je da ženama pripada isključivo prostor – i fizički i konverzacijski – kuhinje te im nastoji uskratiti pravo da se upliću u “muške” razgovore. Dubina jaza između suprotnih spolova naročito upada u oči kada promotrimo grubost Markova ophođenja prema supruzi koju drži intelektualno neravnopravnom pa ne propušta priliku da je omalovažava i vrijeđa, no sam se, što je i za očekivati, ne može podičiti osobitom mudrošću. Kod svih se likova sluti bračni zamor, razočaranost odabirom supružnika te sveopća iznurenost i ogorčenost životom. Čulina se, dakako, ne zadržava samo u sferi muško-ženskih odnosa, nego kroz njihove razgovore secira suvremeno hrvatsko društvo dotičući se kojekakvih tema, od političkih vijesti koje su punile stupce novinskih kolumni do širih kulturoloških fenomena. Drugim riječima, u podtekst i tkivo njezinih drama upletene su i teme poput Domovinskoga rata, Haaga, ulaska u Europsku uniju, pograničnih i inih razmirica sa susjednim državama, kupovine fakultetskih diploma, korupcije, malverzacije i primanja mita, šireći se sve do otpora prema sveopćoj amerikanizaciji života i marginalizaciji kulture i obrazovanja ili do izrugivanja medijskom senzacionalizmu.

Naravno, posebno će poglavlje u vivisekciji međuljudskih odnosa pripasti i onim “dobrosusjedskima”, a to se najbolje vidi u komediji *Nemoj se roditi ka žensko* u kojoj okosnicu radnje čini jedno od niza opetovanih druženja dviju susjeda, Mace i Bise, u doba dana kad im muževa nema kod kuće. Između prve i posljednje replike, koje

glase jednako kao i naslov, odvija se svakodnevni ritual ispijanja kave, gatanja, ogovaranja, rasprava o vjernosti, braku i vanjskom izgledu, razvijanja strategija o tome kako osvojiti i zadržati muškarca, samosažalijevanja i snatrenja o drukčijem i boljem životu, ali i međusobnog ismijavanja. I njihove su replike do ruba podnošljivosti ispunjene sažetim "misaonim" porukama i dosjetkama o svijetu i životu, vjerojatno pokupljenim iz sapunica koje obje junakinje rado gledaju. Premda bi se Maca, supruga intelektualca, rado prikazala kao emancipirana i samosvjesna žena kojoj muž ne diktira kako će živjeti, za razliku od priproste Bise, supruge obrtnika koji stalno nešto/nekog "obrće", ipak će na zvuk muževa automobila istoga trena otrčati kući. Ono što dvjema dosad spominjanim komedijama daje posebnu draž jesu i umetnički plesni i pjevni brojevi, koji će zacijelo naići na dobar prijem kod publike. Četiri slike *Splitske kvatrogije* odjeljene su i ispresijecane pjesmom Redikula kojom ovaj razobličava i potvrđuje jednoličnost i ispraznost svakodnevice likova. U *Nemoj se roditi ka žensko* Maca i Bise pak pjevaju ironičnu pjesmu o Hollywoodu kao stereotipnoj predodžbi uspješnog i ispunjenog života barem u mašti kućanice, a u njihovom će se repertoaru naći mjesta i za sarkastični *rap* na temu mukotrpane stvarnosti iste te kućanice koja u jednome danu mora odigrati uloge čistačice i majke i kuharice i supruge i... Na taj način spomenute komedije poprimaju stanovitu kabaretsku notu, prema kojoj autorica i izriječkom često iskazuje nemale sklonosti. Iako se iznimnim smislom za prostornost i razrješavanje mjesta radnje sitnim detaljima kao što je promjena stolnjaka te igrom svjetla i glazbe odlikuje ponajprije *Nemoj se roditi ka žensko*, treba imati na umu da je zajedničkim prostorom plaže i kafića, a ne samo tematskim zrcaljenjem, ostvarena i cjelovitost *Splitske kvatrogije*.

U nešto drukčijem miljeu odvija se komedija *Godišnjica*. Naime, radnja ovoga dramskoga teksta seli se iz Splita u vlaško zaleđe, odnosno iz gradske u seosku sredinu, a odmah valja dodati da će se proizvodnja komike uvelike oslanjati upravo na proturječja tih dvaju prostora i različitosti ljudi koji iz njih dolaze. Riječ je o okupljanju obitelji na godišnjicu majčine smrti. Kako to i inače biva kad su u pitanju rijetka i prigodna sastajanja raštrkanih i raznolikih pripadnika iste obitelji, sama će prigoda skliznuti u drugi plan, a u središtu će pozornosti biti njihove osobne priče, sklonosti i animoziteti, te će pritažene raz-

mirice kao i kojekakve bolje ili lošije čuvane tajne izaći na vidjelo. U ovoj komediji Čulina podastire pred čitatelja cijelu galeriju osobenjaka, od Djeda koji se uželio mlade supruge, preko vječnoga studenta medicine Luke ili saborskog zastupnika Darka koji se okreće ovisno o tome kako vjetar (politički, naravno) puše do izbjeglice Ane koja bespomoćno luta od muškarca do muškarca i radoznalog Susjeda koji svugdje mora zabosti svoj nos, a na kraju preuzima na sebe i ulogu kakvoga komičnoga *deusa ex machina*. Osim iz sraza živopisnih karaktera poseban će vid komike proizaći i iz raznolikosti njihova govora, primjerice specifičnoga Djedova vlaškoga govora, iskrivljenih hrvatskih konstrukcija s povremenim talijanskim upadicama Paolina ili Izabelinih kajkavizama. Iako je Čulina istaknula komičnu stranu priče, nema nimalo dvojbe da ispod razigrane površine izbija tragedija prevarene i odbačene žene ili neprihvaćenoga djeteta, a potom i ljudska pohlepa ili nepomirljive netrpeljivosti nacionalističke provenijencije.

Valja, međutim, pripomenuti kako bi Čulininim dramama dobro došla malo stroža ili čak sitničavija urednička ruka. U tome se slučaju možda ne bi dogodilo da scenske upute ne stoje uvijek baš tamo gdje bi trebale, da se aktivni sudionici dramske radnje ne evidentiraju u popisu lica ili da pojedine replike završe u krivim ustima, primjerice da se evidentno Macina replika pripiše Bisi. Imajući u vidu da je ova knjiga drama dobro prihvaćena i rado čitana, čini se da je bezimena čitatelj zaslužio ipak malo više obzira. *Je li tako?*

Prikazom osebjnih likova i situacija u koje ovi upadaju te njihovim šarolikim i živim jezičnim izrazom, Arijana Čulina kreirala je dopadljive, lako probavljive i gledljive komedije koje je, kako smo pokazali još na početku, i kritika i struka, i što je najvažnije, publika već uočila pa se doista ne moramo brinuti za njihovu scensku budućnost. Relativno mali broj potrebnih interpreta, jednostavnost scensko-prostornih zadanosti, elementi pjesme i plesa kao poglavito ironijski odmak i komentar na netom prikazane događaje, vješto sročena i govorna rečenica koja ipak ostavlja dovoljno prostora glumčevoj kreativnosti i napokon, naglašena sceničnost utemeljena jamačno na višegodišnjem glumačkom iskustvu, rečeno samo dodatno podcrtavaju.

PREMIJERE

RAZGOVOR

PORTRET

FESTIVALI

MEDIJI

VOX

HISTRIONIS

MEĐUNARODNA

SCENA

AKTUALNOSTI

TEORIJA

FOAJE

MI U SVIJETU

NOVE KNJIGE

DRAMA